RKMVU/Int MA/San/12-17/D2014/SK-101

SK-101 - कठोपनिषत् शाङ्करभाष्यसहिता

कालावधिः - होराद्वयम् पूर्णाङ्काः - 50

A) चत्वारो मन्त्राः पूर्यन्ताम्। **1x4=4**

1) सूर्यो यथा सर्वलोकस्य.............॥
2) यः पूर्वं तपसो............॥
3) विज्ञानसारथिः..................॥
4) नैव वाचा न...............॥
5) पीतोदका.................॥
6) जानाम्यहं...............॥

B) षण्णां वाक्येनैकेन उत्तरं लिखत। **1x6=6**

1) नाचिकेताग्निः कीदृक् ?
2) के दन्द्रम्यमाणाः परियन्ति ?
3) तितीर्षताम् अभयं पारं किम् ?
4) आत्मशब्दव्युत्पत्तिप्रदर्शकं श्लोकम् उल्लिखत ?
5) न प्राणेन नापानेन मर्त्यो जीवति कश्चन। तर्हि केन जीवति ?
6) यदा पञ्चावतिष्ठन्ते ज्ञानानि... इत्यादि मन्त्रे ज्ञानानि इत्यस्यार्थः कः ?
7) कः कथम् इन्द्रियाणां हननं कृतवान् ?
8) नचिकेतसः पिता कः? कुतः स कुपितः?

C) यथेच्छं पञ्च भाष्यदिशा विवृणुत। **3x5=15**

1) सर्वाणि ज्योतींषि कथं विभान्ति ?
2) बुद्धेः परः कः, कथं स परः ?

3) कं मत्वा धीरो न शोचति ?

4) बालं प्रति किं न भाति, कुतः ?

5) अतिदीर्घे जीविते कोऽपि न रमेत, किमर्थम् ?

6) कः मृत्योः मृत्युम् आप्नोति ?

7) अनन्दनामानं लोकं कः गच्छति ?

D) यथास्पृहं त्रीन् मन्त्रान् भाष्यदिशा व्याख्यात। **5x3=15**

1) न नरेणावरेण प्रोक्त एष सुविज्ञेयो बहुधा चिन्त्यमानः।
अनन्यप्रोक्ते गतिरत्र नास्त्यणीयान्ह्यतर्क्यमणुप्रमाणात्॥

2) येयं प्रेते विचिकित्सा मनुष्येऽस्तीत्येके नायमस्तीति चैके।
एतद्विद्यामनुशिष्टस्त्वयाऽहं वराणामेष वरस्तृतीयः॥

3) उत्तिष्ठत जाग्रत प्राप्य वरान्निबोधत।
क्षुरस्य धारा निशिता दुरत्यया दुर्गं पथस्तत्कवयो वदन्ति॥

4) पराचः कामाननुयन्ति बालास्ते मृत्योर्यन्ति विततस्य पाशम्।
अथ धीरा अमृतत्वं विदित्वा ध्रुवमध्रुवेष्विह न प्रार्थयन्ते॥

5) इन्द्रियाणां पृथग्भावमुदयास्तमयौ च यत्।
पृथगुत्पद्यमानानां मत्वा धीरो न शोचति॥

E) एकम् उत्तरत। **10x1=10**

1) संसारवृक्षस्वरूपं भाष्यस्वारस्येन प्रपञ्चयत।

2) ओङ्कारमहिमानम् वर्णयत।

***

RKMVU/Int MA/San/12-17/D2014/SK-102

SK-102 – केनमुण्डकोपनिषदौ शाङ्करभाष्यसहिते

कालावधिः – होराद्वयम् पूर्णाङ्काः – 50

A) यथेच्छं दश एकेन वाक्येन उत्तरत। **1x10=10**

1) अक्षरात् परः इत्यत्र अक्षरपदस्य कोऽर्थः?

2) अनित्याक्षरपदावसानानि कानि ?

3) सर्वगतमपि ब्रह्म हृदये अस्ति न मन आदिषु इति कुत उच्यते ?

4) ब्रह्मपुरं नाम ब्रह्मलोको वा? स्वर्गः? उभावपि न वा ?

5) गुरुमेवाभिगच्छेत् इत्यत्र अवधारणार्थः कः?

6) यज्ञप्लवान् के अभिनन्दन्ति ?

7) ब्रह्मा कैः सर्वान् अतिशेते ?

8) मुण्डकोपनिषत् ऋग्वेदे अन्तर्भवति वा ?

9) वाचो ह वाचम् इत्येतदनुरोधेन प्राणस्य प्राणमिति कुतो न विपरिणाम्यते ?

10) न वाग्गच्छति कुतः?

11) येनाहुर्मनो मतम् इति मन्त्रभागस्य कोऽर्थः?

12) भूतेषु भूतेषु विचित्य इत्यस्य कोऽर्थः ?

B) यथास्पृहं पञ्च समासेन समाधत्त। **3x5=15**

1) तस्माच्च देवा बहुधा सम्प्रसूताः इत्यादिमन्त्रं विवृणुत।

2) कः कदा निरञ्जनः सन् परमं साम्यं लभते?

3) ऊर्णनाभ्याद्युदाहरणेन सृष्टिं प्रतिपादयत।

4) अविद्यायामन्तरे वर्तमानाः इत्यादिमन्त्रं विवृणुत।

5) विद्वान् उपसन्नाय किं कुर्यात् ? मन्त्रोक्तरीत्या दर्शयत।

6) यत्प्राणेन न प्राणिति येन प्राणः प्रणीयते इति मन्त्रभागस्य क आशयः?

7) केनोपनिषन्मते केषु सत्सु ब्राह्मी उपनिषत् प्रतिष्ठिता भवति ?

C) यथेच्छं त्रीणि विशदयत। **5x3=15**

1) मुण्डकभाष्योक्तम् अनुबन्धचतुष्टयं निरूपयत।

2) द्वा सुपर्णा सयुजा इत्यादिमन्त्रं भाष्यदिशा विशदयत।

3) दिव्यो ह्यमूर्तः पुरुषः इत्यादिमन्त्रं भाष्यगन्धिलतया विवृणुत।

4) अपरविद्यां विवृत्य यस्याग्निहोत्रमदर्शम् इत्यादिमन्त्रं भाष्यदिशा विशदयत।

5) तदेतत्सत्यमित्यादिमन्त्रं भाष्यमनुसृत्य विवृणुत।

D) अभीष्टम् एकम् उत्तरत। **10x1=10**

1) अपरविद्यादोषान् उद्भाव्य लोकपरीक्षापूर्वकं गुरूपसदनं ब्रह्मजिज्ञासां च प्रतिपादयत।

2) प्रतिबोधविदितं मतम् इत्यत्र विविधं मतं समीक्ष्य सिद्धान्तमतम् उपस्थापयत।

***

RKMVU/Int MA/San/(10-15)+(11-16)/D2014/SK-104

SK-104 - बृहदारण्यकोपनिषदि तृतीयचतुर्थाध्यायौ सशांकरभाष्यौ

कालावधिः - होराद्वयम्   पूर्णाङ्काः - 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** **1x10=10**

1) कस्य काण्डस्य आगमप्रधानत्वम्?

2) अष्टसंख्याकाः ग्रहातिग्रहाः के?

3) नित्यकर्मणां वेदान्तदिशा किं फलम्?

4) याज्ञवल्क्यं प्रति उषस्तः किमिति पप्रच्छ?

5) तृतीयस्य पञ्चमब्राह्मणे कयोः संवादो वर्तते?

6) तृतीयषष्ठब्राह्मणदिशा गार्ग्याः प्रश्नतात्त्पर्यं किम्?

7) अन्तर्यामिब्राह्मणं किमर्थम् आरभ्यते?

8) अक्षरब्रह्मणः निरुपाधिकत्वे किं श्रुतिप्रमाणम्?

9) निविन्नाम्ना किमभिप्रेतम्?

10) श्रोत्रब्रह्मोपासनायाः प्रतिष्ठात्वेन किं प्रोक्तम्?तच्च केन नाम्ना उपासीत?

11) "किमन्यदहं विद्यानिष्क्रयार्थं प्रयच्छामि, साक्षादात्मानमेव दत्तवते"भाष्यदिशा कः कस्मै वदति?

12) "मा भगवान् मोहान्तमापीपिपत्" इति कुतः मैत्रेयी उवाच?

B) **सप्तसु पञ्चानां मन्त्रपूरणं विधाय तदर्थं विस्तारयत।** **3x5=15**

1) कतम आदित्या------- तस्मादादित्या इति।

2) तद् वा एतदक्षरं गार्ग्यदृष्टं ------- प्रोतश्चेति।

3) एतस्य वा अक्षरस्य ------ तिष्ठतः।

4) सा होवाच यदूर्ध्वं --------- चेति।

5) स होवाच वायुर्वै ------- भवन्ति।

6) याज्ञवल्क्येति होवाच यत्रायं ------- मृतः शेते।

7) याज्ञवल्क्येति होवाच कतिभिरयमद्यर्ग्भिर्होता-------- प्राणभृदिति।

C) **पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।** **5x3=15**

1) शाकल्यब्राह्मणानुसारं देवताभेदसंकोचविकासाभ्यां ब्रह्मस्वरूपप्रतिपादनम्।

2) कहोलब्राह्मणस्य प्रतिपाद्यार्थः।

3) पारिव्राज्यविधौ कर्मसंन्यासविचारे पूर्वोत्तरपक्षः मैत्रेयीब्राह्मणदिशा।

4) उषस्तयाज्ञवल्क्यसंवादः।

5) आर्तभागब्राह्मणदिशा ग्रहातिग्रहविचारः।

D) **द्वयोरेकं समाधत्त।** **10x1=10**

1) अशनायादिविनिर्मुक्तं निरुपाधिकं ब्रह्मस्वरूपं अक्षरब्राह्मणदिशा प्रपञ्चयत।

2) षडाचार्यब्राह्मणदिशा जनकयाज्ञवल्क्यसंवादं सप्रमाणं प्रपञ्चयत।

***

RKMVU/Int MA/San/10–15, 11–16/D14–15/SK–105

SK–105 – तैत्तिरीयोपनिषत् शाङ्करभाष्योपेता

कालावधिः – होराद्वयम्   पूर्णाङ्काः – 50

A) **यथाकामं पञ्च मन्त्राः पूर्यन्ताम्।** 1x5=5

1) त्वामेव प्रत्यक्षं ब्रह्मावादिषम्।...............ओं शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

2) धर्मं चर।..............कुशलान्न प्रमदितव्यम्॥

3) प्रजनश्च स्वाध्यायप्रवचने च।.................तद्धि तप–स्तद्धि तपः॥

4) आवहन्ती वितन्वाना।...............लोमशां पशुभिः सह स्वाहा॥

5) मह इत्यन्नम्।.............सर्वेऽस्मै देवा बलिमावहन्ति॥

6) पृथिवी पूर्वरूपम्।..............अथाधिज्यौतिषम्॥

7) अन्तरेण तालुके।.................भूरित्यग्नौ प्रतितिष्ठति॥

B) **वाक्येनैकेन पञ्चानाम् उत्तरं लिखत।** 1x5=5

1) अथातस्संहिताया उपनिषदं व्याख्यास्यामः इत्यत्र अथातश्शब्दयोरर्थः कः?

2) जिह्वा मे मधुमत्तमा इत्यादिवाक्यानां किं तात्पर्यम्।

3) विज्ञानं कथं यज्ञं तनुते ?

4) मनुष्यगन्धर्वाः के ?

5) सत् त्यद् के?

6) महत्तत्वं कस्य कोशस्य प्रतिष्ठा, कुतः?

7) ब्रह्मविद्या किमर्थं प्रस्तूयते?

C) **यथारुचि पञ्च भाष्यदिशा विव्रियन्ताम्।** 3x5=15

1) श्रीकाममन्त्रान् विवृणुत।

2) लक्षणविशेषणयोः कः भेदः?

3) ॐकारोपासनं समासेन विवृणुत।

4) ब्रह्मणः बहुभवनं कीदृशम्?

5) त्रिशङ्कोर्वेदानुवचनं व्याख्यात।

6) दानं कथं कुर्यात् ?

7) पञ्चमस्य षष्ठस्य चानुवाकस्य एकवाक्यता।

D) **स्वच्छन्दं त्रयः समाधेयाः।** 5x3=15

1) व्याहृतयः

2) कोशाः

3) उपसंक्रमणम्

4) भावसाधनो ज्ञानशब्दः इत्यत्र का आपत्तिः?

5) त्रिविधम् आनन्त्यं ब्रह्मणः।

E) **यथाप्रियमेकस्य भाष्यानुरोधिनी टिप्पणी लिख्यताम्।** 10x1=10

1) आकाशादिभूतसृष्टिं वर्णयत।

2) आनन्दमयकोशो न मुख्य आत्मा।

***

RKMVU/Int MA/San/11-16/D2014/SK-132

SK-132 - ब्रह्मसूत्रे प्रथमाध्याये तृतीयचतुर्थपादौ शांकरभाष्योपेतौ

कालावधिः - होराद्वयम्   पूर्णाङ्काः - 50

A) **द्वादशसु दश वाक्येन वाक्याभ्यां वा समुत्तरत।** **1x10=10**

1) वदतीति चेन्न... ।
2) विरोधः कर्मणीति... ।
3) गतिशब्दाभ्यां... ।
4) मूलप्रकृति:_ _ _ _ न विकृति: पुरुष:।
5) न तत्र सूर्यो _ _ _सर्वमिदं विभाति।
6) ज्योतिरधिकरणस्य विषयवाक्यं किम्?
7) "नामरूपयोरपि निर्वहणं निरङ्कुशं न ब्रह्मणोऽन्यत्र सम्भवति"- किमत्र श्रुतिप्रमाणम्?
8) प्रसिद्धेश्चेति सूत्रे परमेश्वरस्याकाशशब्दप्रसिद्धिं सूचयन्ती श्रुतिः का?
9) मैत्रेय्यभिप्रायेण केनामृतत्त्वप्राप्तिर्न भवति?
10) अल्पश्रुतेरिति चेदित्यत्र अल्पत्वप्रतिपादिका श्रुतिः का?
11) ब्रह्मविषयः प्राणशब्दः कुत्र प्रसिद्धः?
12) आकाशादिभ्यः सृष्टिः कुत्राम्नायते?

B) **सप्तसु पञ्चानां लघूत्तरं लिखत।** **3x5=15**

1) "अन्यार्थश्च परामर्शः" इति सूत्रस्यार्थं स्पष्टीकुरुत।
2) "मध्वादिष्वसम्भवादनधिकारं जैमिनिः" इति सूत्रस्यार्थं स्पष्टीकुरुत।
3) "प्राणादयो वाक्यशेषात्" इति सूत्रस्यार्थं स्पष्टीकुरुत।
4) दहराधिकरणस्य सूत्राणि यथाक्रमं विलिख्य अधिकरणस्य विषयवाक्यं लिखत।
5) "अविद्याकृतं कार्यप्रपञ्चं विद्यया प्रविलापयन्तस्तमेवैकमायतनभूतमात्मानं जानथ एकरसम्"- भाष्योक्तिं विशदीकुरुत।

6) "अविद्या हि अव्यक्तम्, अविद्यावत्त्वेनैव जीवस्य सर्वो संव्यवहारः सन्ततो वर्तते" – भाष्योक्तिं सिद्धान्तमुखेन विशदीकुरुत।

7) "न हि अनन्तायामविस्तारस्य परमात्मनः अङ्गुष्ठपरिमाणमुपपद्यते"– सप्रसङ्गं सिद्धान्तं समुपस्थापयत।

C) **पञ्चसु त्रयाणामधिकरणसारं समुल्लिखत।** **5x3=15**

1) भूमाधिकरणम्

2) बालाक्यधिकरणम्

3) कम्पनाधिकरणम्

4) चमसाधिकरणम्

5) अर्थान्तरत्वाधिकरणम्

D) **द्वयोरेकं सविस्तरं प्रतिपादयत।** **10x1=10**

1) द्युभ्वाद्यधिकरणं ससूत्रं भाष्योक्तप्रकारेण समुपस्थाप्यताम्।

2) आनुमानिकाधिकरणं ससूत्रं भाष्योक्तप्रकारेण समुपस्थाप्यताम्।

***

RKMVU/Int MA/San/(10-15)+(11-16)/D2014/SK-135

SK-135 - ब्रह्मसूत्रे तृतीयाध्याये प्रथमद्वितीयतृतीयापादाः शांकरभाष्योपेताः

कालावधिः - होराद्वयम्   पूर्णाङ्काः - 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** **1x10=10**

1) "पञ्चाग्निविद्यामाश्रित्य संसारगतिप्रभेदः प्रदर्श्यते" कुतः?

2) ब्रह्मसूत्रस्य तृतीयाध्यायस्य नाम किम्?

3) बादरिमते चरणशब्दार्थः कः?

4) पूर्वपक्षे आत्मनः सेतुत्वं किमभिप्रायकम्?

5) जैमिनिमते कर्मफलदाता कः?

6) परस्य ब्रह्मणो देहादिषूपाधिष्वन्तरनुप्रवेशे श्रुतिप्रमाणं किम्?

7) मायामात्रन्तु कात्स्न्र्येन ... इत्यत्र कात्स्न्र्यशब्देन किमभिप्रेतम्?

8) सन्ध्यमित्यस्य भाष्योक्तः अर्थः कः?

9) सिद्धान्ते मूर्च्छावस्थायाः स्वरूपं किम्?

10) सामानाधिकरण्यं चतुर्विधम्- तत्र के ते पक्षाः?

11) मुग्धाधिकरणस्य विशयः कः?

12) सुप्तो जीव एव प्रतिबुध्यते इत्यत्र सूत्रप्रमाणं किम्?

B) **सप्तसु पञ्च समाधत्त।** **3x5=15**

1) व्याप्तेश्च समञ्जसम्।

2) न स्थानतोऽपि परस्योभयलिङ्गं सर्वत्र हि।

3) परमतः सेतून्मानसंबन्धभेदव्यपदेशेभ्यः।

4) स एव तु कर्मानुस्मृतिशब्दविधिभ्यः।

5) अन्याधिष्ठितेषु पूर्ववदभिलापात्।

6) नातिचिरेण विशेषात्।

7) साभाव्यापत्तिरुपपत्तेः।

C) **पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।** **5x3=15**

1) कृतात्ययाधिकरणम्।

2) संध्यधिकरणम्।

3) प्रकृतैतावत्वाधिकरणम्।

4) सर्ववेदान्तप्रत्ययाधिकरणम्।

5) अनिष्टादिकार्यधिकरणम्।

D) **द्वयोरेकं समाधत्त।** **10x1=10**

1) तदनन्तरप्रतिपत्त्यधिकरणदिशा पञ्चाग्निविद्याविचारमुखेन प्रायणोत्तरं जीवः भूतसूक्ष्मैरसंपरिष्वक्तो गच्छति आहोस्वित्संपरिष्वक्त इति सप्रमाणं निरूपयत।

2) उभयलिङ्गाधिकरणपर्यालोचनया ब्रह्मणः श्रुतिसम्मतं स्वरूपं दर्शयत।

***

RKMVU/Int MA/San/12-17/D2014/SK-151

SK-151 - पञ्चदश्याम् 1-5 अध्यायाः

कालावधिः - होराद्वयम् पूर्णाङ्काः - 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** **1x10=10**

1) निदिध्यासनं नाम किम्?

2) समष्टिलिङ्गशरीराभिमानी कः?

3) सविकल्पस्य लक्ष्यत्वे लक्ष्यस्य किं स्यात्?

4) बुद्धेः वृत्तिः कीदृशी?

5) आत्मा परानन्दः कुतः?

6) निर्विकल्पस्य विकल्पाङ्गीकारे को दोषः?

7) एकमेवाद्वितीयम् इत्यत्र विशेषणत्रयेण ब्रह्मणि के भेदाः निवार्यन्ते?

8) सद्वस्तुनः स्वगतभेदः नास्ति। कुतः?

9) कस्य शून्यत्वं दुर्घटम्?

10) कदा अद्वैते धीः स्थिरा भवेत्?

11) सामवेदीयं महावाक्यं किम्?

12) परमात्मन एव जगत्स्रष्टृत्वम् इत्यत्र श्वेताश्वतरवाक्यं किम्?

B) **सप्तसु पञ्चानां श्लोकपूरणं विधाय तदर्थं विस्तारयत।** **3x5=15**

1) स्वतःपूर्णः परात्माऽत्र -----------।

2) द्वैतावज्ञा सुस्थिता -------------।

3) भातीति चेद्भातु नाम-------------।

4) जगतो यदुपादानं----------।

5) सात्त्विकैर्धीन्द्रियैः साकं -----------।

6) प्राज्ञस्तत्राभिमानेन -------।

7) शब्दस्पर्शादयो वेद्याः-------------।

C) **पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।** **5x3=15**

1) ज्ञानस्याभेदप्रतिपादनेन नित्यत्वम्।

2) महावाक्यविवेकप्रकरणम्।

3) विद्यारण्यमुनीनां पूर्वाश्रमपरिचयः, तत्कृतग्रन्थाश्च।

4) पञ्चीकरणम्, समाधिविचारश्च।

5) एकमेवाद्वितीयमिति वाक्यार्थः, असद्वादनिराकरणं च।

D) **द्वयोरेकं समाधत्त।** **10x1=10**

1) कोशपञ्चकं ग्रन्थदिशा निरूप्य "पञ्चकोशविवेकेन लभन्ते निर्वृतिं पराम्" इतीमां ग्रन्थोक्तिं साधयत।

2) आकाशादिपञ्चभूतेभ्यो ब्रह्मणो विवेकं यथाग्रन्थं विशदयत।आकाशस्यानात्मत्वं प्रतिपादयत।

***

RKMVU/Int MA/San/11-16/D2014/SK-163

SK-163 - वेदान्तपरिभाषा उपमानान्ता

कालावधिः - होराद्वयम् **पूर्णाङ्काः** - 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** **1x10=10**

1) वृत्तिमदन्तःकरणस्य कति भेदाः, के च ते?

2) बुद्धिः का भवति?

3) प्रमाणचैतन्यं किं भवति?

4) विवर्तलक्षणं लिखन्तु।

5) अन्तःकरणस्य सादित्वे किं प्रमाणमस्ति?

6) ईश्वरसाक्षिणः लक्षणं किं भवति?

7) वेदान्तनये परार्थानुमाने कति अवयवाः स्वीकृताः?

8) सुखादिप्रत्यक्षम् इन्द्रियजन्यं तदजन्यं वा?

9) मिथ्यात्वलक्षणं किमस्ति?

10) अन्यमते स्वप्नगजादयः कस्य परिणामाः?

11) सर्वेषामेव...मृषात्मता, इति सम्पूर्णश्लोकं लिखन्तु।

12) यत्साक्षादपरोक्षाद्ब्रह्म, इति वचनं कुत्रास्ति?

B) सप्तसु पञ्च समाधत्त। 3x5=15

1) निरवयवस्यान्तः करणस्य परिणामात्मिका वृत्तिः कथं भवतीति यथाग्रन्थं लिखन्तु।

2) मनोबुद्धिरहंकार... स्मरणं विषया इमे, इति कारिकां विलिख्य सप्रसङ्गं व्याख्या कार्या।

3) वेदान्तानां विशुद्धे ब्रह्मणि तात्पर्यमिति सप्रमाणं विलिख्य, अखण्डार्थत्वं

किमिति लिखन्तु।

4) कामादेरन्तःकरणधर्मत्वे अहमिच्छामि इत्यादिव्यवहारः कथं भवतीति लिखन्तु।

5) जातित्वोपाधित्वपरिभाषायाः सकलप्रमाणागोचरतया अप्रामाणिकत्वात् इत्यस्याशयं लिखन्तु।

6) अनुमानस्य अन्वयिरूपत्वं प्रतिपाद्य तस्य केवलान्वयित्वं व्यतिरेकित्वं च खण्डयन्तु।

7) उपमानप्रमाणस्य कथं न प्रत्यक्षे अनुमाने वा अन्तर्भावः, इति सप्रमाणं लिखन्तु।

C) पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।   5x3=15

1) घटविषयकज्ञानस्य बाधितविषयकत्वेन कथं तस्य प्रमात्वमिति यथाग्रन्थं लिखन्तु।

2) मिथ्यात्वलक्षणं विस्तरेण प्रतिपादन्तु।

3) उपमानप्रमाणविषये यथाग्रन्थं व्याख्यानं कुर्वन्तु।

4) जीवसाक्षिणः ईश्वरसाक्षिणः स्वरूपं विस्तरेण प्रतिपादयन्तु।

5) न च घटादेर्मिथ्यात्वे सन् घट इति प्रत्यक्षेण बाधः, इति ग्रन्थभागस्य सप्रसङ्गं व्याख्या कार्या।

D) द्वयोरेकं समाधत्त।   10x1=10

1) ज्ञानगतप्रत्यक्षत्वप्रयोजकं किमस्तीति यथाग्रन्थं विस्तरेण लिखन्तु।

2) शुक्तिरजतस्य साक्षिण्यध्यासे अहं रजतम्, अहं रजतवान् इत्यादिव्यवहारः

कथं नेति विस्तरेण प्रतिपादन्तु।

***

RKMVU/Int MA/San/10-15/D2014/SK-167

SK-167 - सिद्धान्तलेशसंग्रहे प्रथमपरिच्छेदः

कालावधिः - होराद्वयम् पूर्णाङ्काः - 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** 1x10=10

1) श्रवणविधौ किं मतं वार्तिकानुसारिणाम्?

2) अनात्मदर्शनेनैव परात्मानमुपास्महे, कस्य वचनमिदम्?

3) परिसङ्ख्याविधेः लक्षणमेकं लिखत?

4) धियश्शुद्ध्यै सङ्कलयामि, किम्?

5) जननहरणी सूक्तिः का?

6) जगदुपादानत्वविचारे विवरणानुसारिणां मतं किम्?

7) ब्रह्मलक्षणविचरे कौमुदीकाराणां किं मतम्?

8) जन्मादिलक्षणत्रयमपि परस्परनिरपेक्षमिति कस्य मतम् ?

9) जागरे व्यष्टिस्थूलशरीराभिमानी कः ?

10) जीवस्य नानात्वे श्रुतिप्रमाणं किम्?

11) विवर्तपरिणामयोः को भेदः?

12) "शुद्धमेव ब्रह्म जगदुपादानम्"इति मते हेतुः कः?

B) **सप्तसु पञ्च समाधत्त।** 3x5=15

1) वेदान्तश्रवणे प्रकटार्थकारस्य मतं किम् ?

2) प्रतिबन्धनिरासं प्रति श्रवणादीनां नियमविधिः इति निरूपयत।

3) श्रवणवाक्ये परिसंख्याविधित्वमिति उपपादयत।

4) ब्रह्मलक्षणविचारे कौमुदीकाराणां मतं व्याख्यात।

5) विवर्तपरिणामवादयोर्भेदं सलक्षणं स्पष्टयत ।

6) सविशेषानेकशरीरैकजीववादः कः?

7) जीवानेकत्वविचारं निरूपयत।

C) **पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।** 5x3=15

1) मायायाः जगत्कारणत्वविचारे मतभेदः।

2) श्रवणविधेः नियमविधित्वम्।

3) ब्रह्मणो जगदुपादानत्वविचारः।

4) ब्रह्मघटककर्तृत्वविचारः।

5) ईश्वरस्य सर्वज्ञत्वविचारः।

D) **द्वयोरेकं समाधत्त।** 10x1=10

1) नियमपरिसंख्याविध्यभावादिपक्षमाश्रित्य श्रवणविधिविचारं सप्रमाणं कुरुत।

2) जीवैकत्वनानात्वविचारं ग्रन्थदिशा सप्रमाणं विस्तारयत।

***

RKMVU/Int MA/San/10-15/D2014/SK-171

SK-171 - अद्वैतसिद्धिः आदितो दृश्यत्वहेतुविचारान्ता

कालावधिः - होराद्वयम्   पूर्णाङ्काः - 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** **1x10=10**

1) मङ्गलोक्तः विष्णुः कः?

2) प्रतिपन्नोपाधौ त्रैकालिकनिषेधस्य तात्त्विकत्वे कः दोषः?

3) ग्रन्थकारस्य गुरवः के?

4) मधुसूदनः किमर्थं ग्रन्थं रचयामास?

5) भेदाभेदवादिप्रयुक्तम् अनुमानं किम्?

6) किं नाम सिद्धसाधनम्?

7) विभुत्वं नाम किम्?

8) निषेधस्य निषेधे प्रतियोगिसत्त्वं कुत्र?

9) द्विविधा अवस्थितिः कीदृशी?

10) चित्सुखाचार्याभिमतं मिथ्यात्वलक्षणं किम्?

11) ज्ञानवर्त्यत्वविवक्षायाम् अतिव्याप्तिः कुत्र?

12) प्रमाणसिद्धत्वमित्यत्र प्रमाणत्वं नाम किम्?

B) **सप्तसु पञ्च समाधत्त।** **3x5=15**

1) उपपादनं च स्वपक्षसाधनपरपक्षनिराकरणाभ्यां भवति।

2) सत्त्वात्यन्ताभावासत्त्वात्यन्ताभावरूपं धर्मद्वयम्।

3) मोक्षं प्राप्त इव स्वयं विजयते।

4) स्वाप्नार्थस्य स्वप्ननिषेधेन बाधदर्शनात्।

5) न च तत्र लौकिकपरमार्थरजतमेव स्वरूपेण निषेधप्रतियोगीति वाच्यम्।

6) अवस्थितिश्च द्वेधा।

7) मिथ्यात्वमिथ्यात्वेऽपि प्रपञ्चसत्यत्वानुपपत्तेः।

C) **पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।** **5x3=15**

1) मिथ्यात्वे विप्रतिपत्तिः, तत्प्रयोजनं च।

2) नव्यन्यायदिशा पक्षता।

3) द्वितीयमिथ्यात्वविचारस्य तात्पर्यार्थः।

4) पञ्चममिथ्यात्वविचारः।

5) मिथ्यात्वस्य मिथ्यात्वविचारः।

D) **द्वयोरेकं समाधत्त।** **10x1=10**

1) प्रथममिथ्यात्ववादं सपूर्वोत्तरपक्षं सप्रमाणं व्याख्यात।

2) चतुर्थमिथ्यात्वलक्षणस्य सविस्तरं विचारं कुरुत।

***

RKMVU/Int MA/San/12-17/D2014/SK-205

SK-205 – **वैयाकरणसिद्धान्तकौमुद्याम् अजन्तपुंलिङ्गप्रकरणाद् अव्ययप्रकरणं यावत्**

कालावधिः – होराद्वयम् पूर्णाङ्काः – 50

A) **द्वादशप्रश्नेषु दशप्रश्नाः समाधेयाः–** 1x10=10

1) 'जस्' इत्यत्र जकारस्य इत्संज्ञा केन सूत्रेण।

2) उभशब्दः कुतः नित्यं द्विवचनान्तः।

3) स्वादिष्वसर्वनामस्थाने इति सूत्रेण किं विधीयते ।

4) 'कुमार्यौ' अत्र यण् केन सूत्रेण ।

5) 'क्रोष्टा' इत्यत्र उपधादीर्घः केन सूत्रेण।

6) "औतोऽम्शसोः" इत्यत्र पदच्छेदः कथम्।

7) हे अम्बाडे इत्यत्र ह्रस्वः कुतः।

8) सखी इत्यत्र अनङ्णित्वे न। कुतः।

9) ज्ञाने इत्यत्र अकारलोपप्राप्तिः केन सूत्रेण।

10) हे वारे इति कथं रूपम्।

11) झलीति निवृत्तम्। कुतः।

12) शसो न इति कस्यापवादः।

B) **षट्प्रश्नेषु चतुर्णां समाधानं लिखत–** 2x4=8

1) रामाणाम् इत्यत्र सुपि च इति दीर्घः कुतः न प्रवर्तते। नामि कथं प्रवर्तते।

2) कथं 'दुर्धियः' इत्यत्र यणादेशः।

3) अप्तृन्तृच्स्वसृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षतृहोतृपोतृप्रशास्तृणाम् इति सूत्रे नप्त्रादिग्रहणं किं ज्ञापयति।

4) योत्तरा सा पूर्वा यस्याः उन्मुग्धायाः तस्यै इति विग्रहे किं रूपम्। कुतः।

5) प्रधीशब्दस्य रूपभेदः कथम्।

6) नुम्विधौ आत् इत्यधिकारस्य प्रयोजनं किम्।

C) **षट्सु चतुर्णां रूपाणि साधयत–** 3x4=12

1) रामाणाम्
2) यूष्णा
3) सखा
4) रमया
5) ज्ञानानि
6) त्वया

D) **त्रिषु द्वयोः सूत्रयोः व्याख्यानं कुरुत–** 5x2=10

1) "कृत्तद्धितसमासाश्च।"
2) एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य
3) तदोः सः सावनन्त्ययोः।

E) **द्वयोः एकस्य समाधानं कुरुत–** 10x1=10

1) निर्जरसा' इत्यत्र मतभेदं प्रदर्श्य खण्डयत ।
2) अतिस्त्रिशब्दस्य पुंसि नपुंसके च कथं रूपाणि।

***

SK–216 – सिद्धान्तकौमुद्यां तद्धितप्रकरणे पूर्वार्धः

कालावधिः – होराद्वयम्   पूर्णाङ्काः – 50

A) **विंशतेः स्वल्पैः शब्दैः समाधानं कुरत।**   1x20=20

1) “कुलकुक्षिग्रीवाभ्यः श्वास्यलङ्कारेषु” इत्यनेन कः प्रत्ययः विधीयते?
2) पूर्वेषुकामशम्यां भवः इत्यत्र किं रूपम्?
3) “गहादिभ्यश्च” इत्यनेन कः प्रत्ययः विधीयते?
4) “विभाषाऽमनुष्ये” इति सूत्रास्यार्थः कः?
5) श्रविष्ठाफल्गु० इति सूत्रं पूरयत।
6) कुक्कुटीशब्देन कः अर्थः लक्ष्यते?
7) “नञः शुचीश्वरक्षेत्रज्ञकुशलनिपुणानाम्” इत्यस्यार्थः कः?
8) केभ्यः फलप्रत्ययस्य लुप्स्यात्, केन सूत्रेण?
9) अभिजनशब्दस्य कोऽर्थः?
10) “कस्येत्” इति सूत्रस्यार्थः कः?
11) विकारावयवप्रत्ययस्य फले लुक् केन सूत्रेण?
12) आक्षिकः इत्यस्यार्थः कः?
13) द्वन्द्वाच्छ इत्यस्यार्थः कः?
14) शुक्रियम् इत्यत्र कः प्रत्ययः केन विधीयते?
15) गार्भिणम् इत्यस्य कः अर्थः?
16) सौभद्रः इत्यस्यार्थः कः?
17) मतोश्च बह्वजङ्गात् इत्यस्यार्थः कः?
18) कुमुद्वान् इत्यत्र मतोः मकारस्य वकारः केन सूत्रेण विधीयते?
19) गोत्रसंज्ञाविधायकं सूत्रमेकं लिखत।
20) ढक्प्रत्ययविधायकं सूत्रमेकं लिखत।
21) तद्राजसंज्ञाविधायकं सूत्रमेकं लिखत।

22) कुर्वादिभ्यः कः प्रत्ययः भवति?

23) केभ्यः तद्राजस्य लुक् न स्यात्?

B) **पञ्च प्रक्रियापुरस्सरं साधयत।** 3x5=15

गार्गीयाः, प्रबाहनेयः, दैवयज्ञ्या, नैषादकर्षुकः, श्वस्तनम्, सायन्तनम्, श्वाभस्त्रिः।

C) **एकं समाधत्त।** 5x1=5

1) वैयासकिः इति रूपं साधयत।

2) "घञः सास्यां क्रियेति ञः" इति सूत्रं व्याख्यात।

D) **एकं समाधत्त।** 10x1=10

1) "एको गोत्रे" इति सूत्रं व्याख्यात।

2) शर्करा सन्ति अस्मिन् इत्यस्मिन्नर्थे किं रूपम्।

***

RKMVU/Int MA/San/(10-15)+(11-16)/D2014/SK-218

SK-218 – **सिद्धान्तकौमुद्यां तद्धितप्रकरणे प्राग्घितीयात् द्विरुक्तं यावत्** (1626-2150)

कालावधिः – **होराद्वयम्** **पूर्णाङ्काः** – 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** **1x10=10**

1) सर्वधुरीणः इत्यस्य को विग्रहः कश्चात्र प्रत्ययः।

2) वशं गतः इत्यनेन सूत्रेण कः प्रत्ययो भवति।

3) पद्याः इत्यस्य को विग्रहो भवति।

4) पारायणिकः इत्यस्य को विग्रहः।

5) चान्द्रायणिकः इत्यस्य को विग्रहः।

6) समीनः इत्यस्य को विग्रहः।

7) भावः इत्यस्य कोऽर्थः।

8) स्त्रियः भावः इति विग्रहे किं किं रूपं भवति।

9) स्वाङ्गेभ्यः प्रसिते इत्यनेन कः प्रत्ययो भवति।

10) एकाच्च प्राचाम् इत्यनेन कः प्रत्ययो विधीयते।

11) ह्रस्वे इत्यनेन सूत्रेण कः प्रत्ययो विधीयते।

12) किमश्च इत्यनेन कस्मिन्नर्थे कः प्रत्ययो भवति।

B) **सप्तसु पञ्च समाधत्त।** **3x5=15**

1) अधुना, दीनीं च इत्यनयोः सूत्रयोः व्याख्यानं कुर्वन्तु।

2) तद्वहति रथयुगप्रासङ्गम् इति सूत्रस्य सोदाहरणं व्याख्यानं कुर्वन्तु।

3) सतीर्थ्यः, समानोदर्यः, सोदर्यः इति त्रयाणां सिद्धिः कार्या।

4) नान्तादसंख्यादेर्मट् इत्यस्य सोदाहरणं व्याख्या कार्या।

5) ऊषसुषिमुष्कमधो रः इत्यस्य सोदाहरणं व्याख्यानं कुर्वन्तु।

6) दक्षिणाहि, दक्षिणा, उत्तराहि इति त्रयाणां सिद्धिः कर्तव्या।

7) वत्सतरः, उक्षतरः, अश्वतरः इति त्रयाणां सिद्धिः कार्या।

C) **पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।** **5x3=15**

1) एतदस्त्रतसोस्त्रतसौ चानुदातौ,इत्यस्य सोदाहरणं यथाग्रन्थं व्याख्या कार्या।

2) लोमादिपामादिपिच्छादिभ्यः शनेलचः इत्यस्य सोदाहरणं व्याख्यानं कुर्वन्तु।

3) खलयवमाषतिलवृषब्रह्मणश्च इत्यस्य सम्पूर्णोदाहरणं पूर्वकं व्याख्यानं कुर्वन्तु।

4) दामान्यादित्रिगर्तषष्ठाच्छः इत्यस्य सोदाहरण यथाग्रन्थं व्याख्यानं कुर्वन्तु।

5) कंशंभ्यां वभयुस्तितुततयसः इत्यस्य सोदाहरणं व्याख्या कार्या।

D) **द्वयोरेकं समाधत्त।** **10x1=10**

1) तदस्यास्त्यस्मिन्निति मतुप् इत्यस्य विस्तरेण व्याख्या कार्या।

2) एकं बहुव्रीहिवत् इत्यस्य विस्तरेण यथाग्रन्थं व्याख्या कार्या।

RKMVU/Int MA/San/10-15/D2014/SK-227

SK-227 - सिद्धान्तकौमुद्यां पूर्वोत्तरकृदन्तप्रकरणे उणादिवर्जे

कालावधिः - होराद्वयम् पूर्णाङ्काः - 50

A) **पञ्चदश समाधत्त।** 1x15=15

1) शिल्पिनि ष्वुन् इति सूत्रस्य वृत्तिं लिखत।
2) वयसि च इति सूत्रस्य उदाहरणं किम्?
3) आत्मम्भरिः इत्यत्र विग्रहः कथं कश्च प्रत्ययः?
4) मितनखे च इति सूत्रस्य उदाहरणं लिखत।
5) विहगः इत्यत्र विग्रहः कथं कः प्रत्ययः केन च?
6) करणे उपपदे भूतार्थाद्यजेर्णिनिः स्यात्कर्तरि केन सूत्रेण?
7) क्षियो दीर्घात् इति सूत्रस्यार्थं लिखत।
8) अञ्चितः इत्यत्र इट् केन शास्त्रेण।
9) मृषस्तितिक्षायाम् इति सूत्रस्य उदाहरणमेकं प्रदत्त।
10) अभ्यर्णमित्यस्य कोऽर्थः?
11) द्यतिस्यतिमास्थामिति किति इत्यनेन विधीयमान इकारान्तादेशः कस्यापवादः?
12) अलङ्करिष्णुः इत्यत्र कः प्रत्ययः, केन?
13) क्नुयीता इत्यत्र कथं न युच्?
14) यायावर इत्यत्र कः प्रत्ययः, केन च?
15) वास्तव्यः इत्यत्र कस्मिन् अर्थे कः प्रत्ययः भवति?
16) चेयम् इत्यत्र केन सूत्रेण यत् प्रत्ययः भवति?
17) आचार्यः इत्यत्र गडमडचरयमश्चानुपसर्गे इत्यनेन अप्राप्ते यत् कथम्?

B) **पञ्च साधयत।** **3x5=15**

1) ब्रह्मभ्रूणवृत्रेषु क्विप् इति सूत्रं व्याख्यात।
2) कृञो हेतुताच्छील्यानुलोम्येषु इति सूत्रं व्याख्यात।
3) संयोगादेरातो धातोर्यण्वत इति सूत्रस्य प्रत्युदाहरणानि लिखत।

4) धृषिशसी वैयात्ये इति सूत्रं व्याख्यात।

5) जुचङ्क्रम्येत्यादिसूत्रं व्याख्यात।

6) क्मरच्–कुरच्–घुरच्–प्रत्ययान् प्रतिपादयत।

C) **द्वयोरुत्तरं देयम्।** **5x2=10**

1) आढ्यसुभगस्थूल इत्यादि सूत्रं प्रपूर्य व्याख्यात।

2) भूतकालाद् भिन्ने क्तप्रत्ययविधानं वर्णयत।

3) स्त्र्यधिकारादूर्ध्वं वाऽसरूपविधिः क्वचिन्न इति व्याख्यात।

D) **एकस्य उत्तरं देयम्।** 10x1=10

1) कृत्यप्रत्ययान् विवृणुत।

2) भावकर्मभ्यां भिन्नार्थे क्तप्रत्ययविधानमाश्रित्य निबन्धं रचयत।

***

RKMVU/Int MA/San/14-19/D2014/SK-236

SK-236 - लघुसिद्धान्तकौमुदी अजन्तपुंल्लिङ्गान्ता

कालावधिः - होराद्वयम्　　　　पूर्णाङ्काः - 50

A) **यथेच्छं दश प्रश्नाः समाधेयाः।** 1x10=10

1) सर्वत्र विभाषा गोः इत्यत्र सर्वत्र इत्यस्य ग्रहणं कुतः?

2) टिसंज्ञाविधायकं सूत्रं तद्वृत्तिं च लिखत।

3) ढ्रलोपे पूर्वस्य दीर्घोऽणः इति सूत्रस्य वृत्तिं सोदाहरणं लिखत।

4) रामात् इत्यत्र मकारोत्तराकारस्य दीर्घः केन सूत्रेण ?

5) रामशब्दस्य प्रातिपदिकसंज्ञा केन ?

6) ओमाङोश्च इत्येतत् कस्य अपवादः?

7) शकन्ध्वादिषु पररूपं वाच्यम् इति वार्तिकस्यार्थः कः?

8) अक्षादूहिन्याम् इति वार्तिकस्य अर्थः कः?

9) एङः पदान्तादति इति सूत्रे पदान्ताद् इत्यस्य प्रयोजनं किम्?

10) अणुदित्सूत्रे कः वर्णः सवर्णं न गृह्णाति, कुतः?

11) स्वौजस्...इत्यादि सूत्रं पूरयत।

12) अङ्गसज्ञाविधायकं सूत्रं तद्वृत्तिं च लिखत।

B) **स्वच्छन्दं सप्तसु पञ्च उत्तरत।** 3x5=15

1) सारङ्गः साराङ्गः इत्यनयोः कः भेदः?

2) सर्वत्र विभाषा गोः इत्यत्र एङन्तस्य इति किमर्थं वक्तव्यम्।

3) यशान् सि - ससूत्रं सन्धिं योजयत।

4) आभ्यन्तरयत्न-तालिकां लिखत।

5) कन्य ऋज्वी - ससूत्रं सन्धिच्छेदं कुरुत।

6) पुंसि सर्वशब्दस्य सर्वाणि रूपाणि लिखत।

7) यथेष्टं पञ्च संज्ञाविधायकानि सूत्राणि लिखत।

C) **यथारुचि त्रयाणां ससूत्रं रूपसिद्धिप्रकारं दर्शयत।** 5x3=15

1) वाक् हरि (सन्धिं योजयत)।

2) रामेषु।

3) रामस्य।

4) सर्वस्मात्।

5) पूर्वस्मिन्।

D) **यथाप्रियम् एकं समाधत्त।** 10x1=10

1) निपात एकाजनाङ्।

2) पुंसि पर्वशब्दस्य प्रथमाबहुवचनम्।

***

SK-239 - लघुसिद्धान्तकौमुद्यां कृत्तद्धितप्रकरणे

कालावधिः - होराद्वयम् पूर्णाङ्काः - 50

A) यथेच्छं दश समाधत्त। 1x10=10

1) कृत्संज्ञाविधायकं सूत्रं किम् ?

2) कृत्प्रत्ययाः कस्मिन्नर्थे ?

3) कप्रत्ययविधायकं सूत्रद्वयं लिखत।

4) विदेः परस्य शतृप्रत्ययस्य कः आदेशः ?

5) दृढः। अत्र धातुः कः?

6) लूनः इत्यत्र निष्ठातस्य नः केन सूत्रेण ?

7) कस्य लकारस्य क्वसुप्रत्ययः?

8) विभ्राट्। अत्र कः प्रत्ययः?

9) ईद्यति इत्यस्य कोऽर्थः?

10) रङ्गः इत्यस्यार्थः कः?

11) किति च इति सूत्रेण किं विधीयते ?

12) जनता इत्यस्य कः प्रत्ययः, केन सूत्रेण च विहितः?

B) **स्वच्छन्दं पञ्च समासेन समाधेयाः।** 3x5=15

1) तृन् इति सूत्रं सोदारणं विवृणुत।

2) शतृ-शानच्-प्रत्ययविधायकं सूत्रं सोदाहरणं विवृणुत।

3) कृत्यप्रत्ययाः कति ? के ते ? प्रतिप्रत्ययम् अन्तत एकम् उदाहरणं दत्त।

4) यज-याच...सूत्रं प्रपूर्य सोदाहरणं तदर्थं लिखत।

5) देयम् इत्यस्य रूपसिद्धिप्रकारं दर्शयत।

6) तस्यापत्यम् इति सूत्रस्य अर्थम् उदाहरणं च लिखत।

7) पोरदुपधात् इति सूत्रं सोदाहरणं लिखत।

C) **यथारुचि त्रयाणां रूपप्रक्रियां निरूपयत।** 5x3=15

1) वाहभ्रट्, 2) जनमेजयः, 3) यशस्करी 4) कृतघ्नः 5) अलं दत्वा

D) **यथाकामं सूत्रमेकं व्याख्यात।** 10x1=10

1) समर्थानां प्रथमाद्वा 2) अरुर्द्विषदजन्तस्य मुम्।

***

RKMVU/Int MA/San/(10–15)+(11–16)/D2014/SK–243

SK–243 – महाभाष्ये 8, 9 आह्निकानि समर्थाह्निकं च

कालावधिः – होराद्वयम् पूर्णाङ्काः – 50

A) द्वादशप्रश्नेषु दशप्रश्नाः समाधेयाः– 1x10=10

1) स्थानिवद्भावनिवर्तकः पुरुषारम्भः कः।

2) आदेशिन्यल्विधिप्रतिषेधे के दोषाः।

3) अविशेषेणालाश्रये प्रतिषेधः इति चेत् कुत्र दोषः।

4) वधकः इत्यत्र कुतः न वृद्धिः।

5) अचः परस्मिन्निति सूत्रे विधिग्रहणस्योदाहरणं किम्।

6) अचः परस्मिन्नित्यत्र केन कारणेन उत्सर्गलक्षणानामनुदेशः कर्तव्यः।

7) स्थूलादीनां यणादिलोपेऽवादेशः किमर्थं वक्तव्यः।

8) पारिखीयः इति कस्योदाहरणम्।

9) संयोगादिलोपे दोषस्य किमुदाहरणम्।

10) लोपसंज्ञायामितरेतराश्रयः कथं वारितः।

11) समर्थसूत्रे पदविधिः इत्यत्र का षष्ठी।

12) समर्थशब्दस्य व्यपेक्षासामर्थ्ये कथं विग्रहः।

B) सप्तसु पञ्चानामुत्तरं लिखत– 3x5=15

1) अल्विधौ स्थानिवद्भावप्रतिषेधस्य ज्ञापकं वर्णयत।

2) स्थान्यादेशभावः किमर्थं नित्येष्वनुपपन्नः।

3) वैय्याकरणः,सौवश्वः इत्यत्र प्राप्तं दोषं निवारयत।

4) न वा संयोगस्यापूर्वविधित्वात्।

5) उपधात्वे स्थानिवद्भावनिषेधस्योदाहरणं दर्शयत।

6) व्यपेक्षासामर्थ्ये अधिकारे च के दोषाः ।

7) आख्यातं सविशेषणम् इति वार्तिकं व्याख्यात।

C) **पञ्चसु त्रयाणां समाधानं कुरुत–** 5x3=15

1) स्थानिवद्सूत्रे विधिग्रहणप्रयोजनम्।

2) लोटादेशे शाभावजभावधित्वहिलोपैत्वप्रतिषेधः।

3) अचः परस्मिन्नित्यत्र भावाभावातिदेशः इति प्रतिपादयत।

4) न पदान्तेति सूत्रे लुकि उदाहरणं प्रदर्शयत।

5) समर्थसूत्रस्य परिभाषात्वं यथाभाष्यं निरूपयत।

D) **द्वयोः एकस्य समाधानं कुरुत–** 10x1=10

1) स्थानिवत्सूत्रं सदलप्रयोजनं प्रतिपाद्य भाष्यदिशा निराकुरुत।

2) अर्थानादेशनस्य कारणानि।

***

RKMVU/Int MA/San/11–16/D2014/SK–243 Supplementary

SK–243 – महाभाष्ये 8, 9 आह्निकानि समर्थाह्निकं च

कालावधिः – होराद्वयम् पूर्णाङ्काः – 50

A) द्वादशप्रश्नेषु दशप्रश्नाः समाधेयाः– 1x10=10

1) स्थानिवत्सूत्रे विधिग्रहणस्य किं फलम्।

2) अपवादे उत्सर्गकृतं न भवतीत्यत्र किं ज्ञापकम्।

3) कुत्र स्नन्तस्य प्रतिषेधः वक्तव्यः।

4) अचः परस्मिन्निति सूत्रेण कीदृशः अतिदेशः विहितः।

5) संयोगस्य कुतो न दोषः।

6) एकादेशस्य कुतः उपसंख्यानं कर्तव्यम्।

7) पारिखीयः इति कस्योदाहरणम्।

8) पूर्वत्रासिद्धे न स्थानिवदिति स्वीकृते सूत्रे केषां पाठः त्यक्तुं शक्याः।

9) जग्ले, मग्ले इत्यत्र कथं दोषनिवारणम्।

10) समर्थग्रहणं किमाश्रत्य भाष्यकृता प्रत्याख्यातम्।

11) एकतिङ्वाक्यमित्यस्य किमुदाहरणम्।

12) महाकष्टश्रितः इत्यत्र कथं विग्रहः।

B) सप्तसु पञ्चानामुत्तरं लिखत– 3x5=15

1) अनल्विधावित्यत्र उत्तरपदसमासाश्रयणस्य किं प्रयोजनम्।

2) सिद्धं तु लौकिकवैदिकेष्वभुतपूर्वेऽपि स्थानशब्दप्रयोगात्।

3) आम्विधौ च।

4) पूर्वमात्रस्येति चेदुपधाह्रस्वत्वम्।

5) प्रयोजनं क्सलोपः क्सलोपे इति वार्तिकं वर्णयत।

6) व्यपेक्षासामर्थे परिभाषायां च के दोषाः ।

7) अगुरुपुत्रादीनाम्।

C) **पञ्चसु त्रयाणां समाधानं कुरुत-** 5x3=15

1) स्थानिवद्भावस्य ज्ञापकसिद्धत्वं प्रतिपादयत।

2) आहिभुवोरीट्प्रतिषेधः।

3) अच प्रस्मिन्नित्यत्र अच्ग्रहणप्रयोजनम्।

4) न पदान्तसूत्रे यलोपोदाहरणम्।

5) नानाकारकान्निघातयुष्मदस्मदादेशप्रतिषेधाः।

D) **द्वयोः एकस्य समाधानं कुरुत-** 10x1=10

1) अपरविधाविति तु।

2) समर्थपदप्रत्याख्यानं विवृणुत।

***

RKMVU/Int MA/San/10-15/D2014/SK-257

SK-257 - परिभाषेन्दुशेखरः 51-133 परिभाषाः

कालावधिः - होराद्वयम् **पूर्णाङ्काः** - 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** **1x10=10**

1) वार्णादाङ्गं बलीयः, इदं नित्यमनित्यं वेति।

2) अल्लोपोऽनः इति सूत्रे तपरकरणं किमर्थमस्ति।

3) असिद्धपरिभाषया जातेऽन्तरङ्गे बहिरङ्गस्यासिद्धत्वं बोध्यते नवेति।

4) नाजानन्तर्ये बहिष्ट्वप्रक्लृप्तिः इत्यस्यावतरणं किमस्ति।

5) पूर्वोत्तरपदनिमित्तकार्यात्पूर्वमन्तरङ्गोऽप्येकादेशो न इत्यस्य ज्ञापकं किमस्ति।

6) विनापि विरोधं सत्यपि सम्भवे बाधकत्वं कः इच्छति।

7) सामान्यातिदेशे विशेषानतिदेशः, इति नित्यमनित्यं वेति।

8) अबाधकान्यपि निपातनानि, इति भाष्यसम्मतमस्ति नवेति।

9) स्वरविधौ व्यञ्जनमविद्यमानवत् इत्यस्य ज्ञापकं किमस्ति।

10) हलस्वरविधौ व्यञ्जनमविद्यमानवत् इत्यस्य ज्ञापकं किमस्ति।

11) तद्गुणसंविज्ञानबहुब्रीहिः कुत्र भवति।

12) चानुकृष्टं नोत्तरत्र इदं नित्यमनित्यं वेति।

B) **सप्तसु पञ्च समाधत्त।** **3x5=15**

1) तन्मध्यपतितस्तद्ग्रहणेन गृह्यते, इत्यस्य व्याख्या कार्या।

2) समासान्तविधिरनित्यः इत्यस्य व्याख्या कार्या।

3) विधौ परिभाषोपतिष्ठते नानुवादे इत्यस्य खण्डनं कुर्वन्तु।

4) नाजानन्तर्ये बहिष्ट्वप्रक्लृप्तिः इत्यस्य यथाग्रन्थं खण्डनं लिखन्तु।

5) एतत्प्रवृत्तौ च निमित्तविनाशसम्भावनापि निमित्तम् इति ग्रन्थस्याशयं लिखन्तु।

6) यत्तु समर्थग्रहणेनान्तरङ्गपरिभाषाया अनित्यत्वमेव ज्ञाप्यते, इति मतं खण्डयन्तु।

7) पुरस्तादपवादा अनन्तरान् विधीन् बाधन्ते नोत्तरान् इत्यस्य व्याख्या कार्या।

C) **पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।** **5x3=15**

1) समर्थानां प्रथमाद्वा इतिसूत्रस्थसमर्थग्रहणं कस्य ज्ञापकमस्ति इति यथाग्रन्थं लिखन्तु।

2) अत्र षत्वतुकोः इति सूत्रस्थतुग्ग्रहणं ज्ञापकम् इति ग्रन्थतात्पर्यं प्रतिपादयन्तु।

3) पुरस्तादपवादा अनन्तरान् विधीन् बाधन्ते नोत्तरान् इत्यस्य सावतरणं व्याख्यानं लिखत।

4) मध्येऽपवादाः पूर्वान् विधीन् बाधन्ते नोत्तरान् इत्यस्य सावतरणं व्याख्यानं कुर्वन्तु।

5) प्राचीननयानुसारं वार्णादाङ्गं बलीयः इत्यस्य ज्ञापनप्रकारं प्रतिपादयन्तु।

D) **द्वयोरेकं समाधत्त।** **10x1=10**

1) प्रातिपदिकग्रहणे लिङ्गविशिष्टस्यापि ग्रहणम्, इत्यस्य व्याख्या कार्या।

2) नाजानन्तर्ये बहिष्ट्वप्रक्लृप्तिः, इत्यस्यावतरणं प्रतिपाद्य, तस्य ज्ञापकं तुग्ग्रहणं षत्वग्रहणं वेति यथाग्रन्थं प्रतिपादयन्तु।

***

SK–265 – लघुशब्देन्दुशेखरे आदितः न पदान्तद्विरिति सूत्रं यावत्

कालावधिः – होराद्वयम् पूर्णाङ्काः – 50

A) **द्वादशप्रश्नेषु दशप्रश्नाः समाधेयाः।** 1x10=10

1) अइउण् इत्यादीनां कथं संज्ञासूत्रत्वम्।

2) सह एति गच्छति सहेता इति विग्रहे कस्माद्धातोः तृच् प्रत्ययः।

3) अनुबन्धानामनेकान्तत्वे उपदेशपदेन किं वार्यते।

4) दीक्षितमते उपदेशशब्दार्थः कः।

5) ऊकाल इत्यत्र ऊ इत्यनेन किं लक्ष्यते।

6) नासिकायाः स्थानत्वे कङयोः कुतः न सावर्ण्यम्।

7) प्रयत्नमित्यपपाठः। कुतः।

8) पूर्वत्रासिद्धे विप्रतिषेधः कुतः न प्रवर्तते।

9) इको गुणवृद्धीपरिभाषायाः लिङ्गं किम्।

10) आद्यन्तौ इति कस्यापवादः।

11) तस्मिन्नित्यत्र सप्तमी किमर्थम्।

12) अलोन्त्यपरिभाषया किं नियमयते।

B) **सप्तसु पञ्चानामुत्तरं लिखत।** 3x5=15

1) योगविभागकरणे कुतो न सूत्रभेदः।

2) अइउण् इत्यत्र कुतो न वर्णेभ्यः विभक्त्युत्पत्तिः।

3) तस्मिन्नित्यस्य षष्ठीप्रकल्पकत्वपक्षः कुतः एकदेश्युक्तिः।

4) उकालो ह्रस्वेति वाक्ये कस्माद्दीर्घादीनां ग्रहणं न।

5) यावत्स्थानसाम्याभावेऽपि कङयोः कथं सावर्ण्यम्।

6) आद्यन्तावित्यत्र कथं यथासंख्यासूत्रप्रवृत्तिः।

7) अलोऽन्त्यपरिभाषायाः लिङ्गं किम् तेन किं प्रयोजनम्।

C) **पञ्चसु त्रयाणां समाधानं कुरुत।** 5x3=15

1) रप्रत्याहारवादिनां मते कथं मामाँस्त्रायस्वेत्यदौ कथं दोषः।

2) एकान्ताः अनुबन्धाः।

3) ऊकालोऽज्झ्रस्वदीर्घप्लुतः।

4) आद्यन्तौ टकितौ।

5) आदेः परस्य।

D) **द्वयोः एकस्य समाधानं कुरुत।** 10x1=10

1) पक्षान्तरनिराकरणपूर्वकम् अन्योन्याश्रदोषपरिहारः।

2) इको गुणवृद्धी।

***

RKMVU/Int MA/San/10-15/D2014/SK-267

SK–267 – लघुशब्देन्दुशेखरे कारकप्रकरणम्

कालावधिः – होराद्वयम् **पूर्णाङ्काः** – 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** **1x10=10**

1) सूत्रकारानुसारं प्रत्ययनियमपक्षः, अर्थनियमपक्षो वेति।

2) प्रवृत्तिनिमित्तलक्षणं लिखन्तु।

3) अभिमुखीभवनानुकूलव्यापारः कः।

4) ब्रूञर्थः कः।

5) सर्वकर्मविहितद्वितीयादीनां कोऽर्थः।

6) एकादश्यां रात्रौ जागृयात् इत्यत्र कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे इत्यनेन द्वितीया कुतो नेति।

7) धातोः के पञ्चार्थाः।

8) हृक्रोरन्यतरस्याम् इत्यत्र का विभाषा।

9) करणं नाम किम्।

10) तादर्थ्यं नाम किम्।

11) कुप्यति कस्मैचित् इति साधुः असाधुः वा।

12) देवदत्तः सार्थाद्धीयते इत्यस्य कोऽर्थः।

B) **सप्तसु पञ्च समाधत्त।** **3x5=15**

1) कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे इति सूत्रस्य व्याख्या कार्या।

2) गां दोग्धि पयः इति वाक्यस्यान्वाख्यानं कुर्वन्तु।

3) कर्तुरीप्सिततमं कर्म इति सूत्रे ईप्सिततम इत्यस्य प्रयोजनं लिखन्तु।

4) ईप्सिततमलक्षणे समागतप्रकृतपदस्य प्रयोज्यपदस्य च फलं लिखन्तु।

5) कर्तुरीप्सिततमं कर्म इति सूत्रे कर्तुः इत्यस्य प्रयोजनं लिखन्तु।

6) कर्मप्रवचनीयाः इति अधिकारसूत्रस्य व्याख्या कार्या।

7) धातोरपि क्रियात्वक्रियाकालकारकसङ्ख्यारूपं पञ्चकमर्थः इत्यस्य सप्रमाणं व्याख्यानं कुर्वन्तु।

C) **पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।** **5x3=15**

1) दिवः कर्म च इति सूत्रस्य व्याख्यानं कुर्वन्तु।

2) इथम्भूतलक्षणे इति सूत्रस्य व्याख्यानं कुर्वन्तु।

3) क्रियार्थोपपदस्य च कर्मणि स्थानिनः इति सूत्रस्य व्याख्या कार्या।

4) स्पृहेरीप्सितः इति सूत्रस्य व्याख्या कार्या।

5) ध्रुवमपायेऽपादानम् इत्यस्य कैयटाभिमतव्याख्या कार्या।

D) **द्वयोरेकं समाधत्त।** **10x1=10**

1) यतश्च निर्धारणम् इत्यस्य यथाग्रन्थं व्याख्या कार्या।

2) आधारोऽधिकरणम् इति सूत्रस्य यथाग्रन्थं व्याख्या कार्या।

***

RKMVU/Int MA/San/11-16/D2014/SK-273

SK-273 - वैयाकरणभूषणसारे समासशक्तिप्रकरणात् स्फोटप्रकरणं यावत्

कालावधिः – होराद्वयम् पूर्णाङ्काः – 50

A) दश स्वल्पैः शब्दैः समाधत्त। 1x10=10

1) तिङां तिङा समासस्योदाहरणमेकं लिखत।

2) जहत्स्वार्था नाम का?

3) निषादस्थपतिः इत्यत्र कः समासः स्वीकार्यः?

4) वाचकत्वाविशेषेऽपि नियमः पुण्यपापयोरिति कस्य वचनम्?

5) अपभ्रंशे साधुत्वविचारप्रसङ्गे साधुत्वासाधुत्वयोः किं लक्षणं प्रदत्तम्?

6) वैयाकरणमते शब्दानामर्थैस्सह कीदृशी योग्यता?

7) कतिविधो नञ्?

8) कौण्डभट्टमते निवृत्तम् इत्यत्र क्तप्रत्ययः कस्मिन् अर्थे?

9) किन्नाम द्योतकत्वम्?

10) ऐन्द्री इत्यादौ देवताया इन्द्रादिपदादेव लाभसम्भवेन कथं देवताविशिष्टदेये शक्तिः कल्प्यते?

11) वृत्तौ संख्यात्वेन एकत्वोपस्थितौ दीक्षितेन को दृष्टान्तः प्रावाचि?

12) तुमादयः कस्मिन्नर्थे भवन्ति? किञ्च तत्र मानम्?

13) मीमांसकमते वर्णेषु प्रतीयमाना उदात्तादयो धर्माः कस्य?

14) नैयायिकमते साधुशब्दान्तर्गताः वर्णा वाचका न वा?

15) घटेनेत्यादिषु इत्यत्र आदिपदेन किं ग्राह्यम्?

B) पञ्चानां विषये लघुटिप्पणीं प्रस्तुत। 6x5=30

1) अत एव राज्ञः पदार्थैकदेशतया न शोभनस्य इत्यादिविशेषणान्वयः – स्फुटयत।

2) सङ्केतः शक्तिरिति पक्षे दोषानुद्भावय।

3) सम्बन्धिशब्दे सम्बन्ध इत्यादिकारिकां व्याख्यात।

4) शरैरुस्रैरित्यादिकारिकां व्याख्यात।

5) सङ्ख्याविवक्षां निर्णयत।

6) पदस्फोटं विचारयत।

C) एकम् उत्तरयत। 10x1=10

1) शक्तिलक्षणं वैयाकरणरीत्या लिखत।

2) प्रकृतिजन्यबोधे प्रकार इत्यत्र पक्षद्वयं विवृणुत।

***

RKMVU/Int MA/San/13-18/D2014/SK-341

SK-341 – तर्कसंग्रहो दीपिकान्यायबोधिनीसहितः

कालावधिः – होराद्वयम्   पूर्णाङ्काः – 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** 1x10=10

1) बाधः अनुमितिं कुतः प्रतिबध्नाति।

2) अन्वयव्याप्तिं लिखत।

3) परामर्शः कः।

4) तत्तद्घटाभावात् घटत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकसामान्याभावः अतिरिक्तो न वा।

5) प्रतियोगिजन्यः अभावः कः।

6) उपमितिः का।

7) लक्ष्यता पृथिवीत्वावच्छिन्ना चेत् लक्ष्यतावच्छेदकं किम्।

8) किं भूतत्वम्।

9) रूपे विद्यमाना जातिः केन इन्द्रियेण गृह्यते। कुतः।

10) द्रव्यग्राहकाणि इन्द्रियाणि कति कानि च तानि।

11) प्रमाणसामान्यलक्षणं दीपिकायां किम्।

12) तात्पर्यज्ञानं किम्।

B) **यथेच्छं सप्तसु पञ्च समाधत्त।** 3x5=15

1) न्यायं निरूपयत।

2) आश्रयासिद्धस्वरूपासिद्धौ वर्णयत।

3) दीपिकोक्तां व्याप्तिं लक्षयित्वा लक्षणस्य समन्वयं कुरुत।

4) प्रध्वंसस्य दीपिकास्थं लक्षणम् उपपादयत।

5) सदलकृत्यम् अनुभवलक्षणम् प्रतिपाद्यताम्।

6) शब्दज्ञानं पूर्वम् अर्थज्ञानं वेति विचारयत।

7) समवायं निरूपयत।

C) **यथेच्छं पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।** 5x3=15

1) पक्षस्य मूललक्षणं प्रस्तूय परिष्कृत्य च खण्डयत।

2) केवलव्यतिरेकिलिङ्गं दीपिकादिशा विशदयत।

3) विशेषान् साधयत।

4) पदं कतिविधम्। भेदान् विशदयत।

5) सामान्यं निरूपयत ।

D) **यथेच्छं द्वयोरेकं लिखत।** 10x1=10

1) दीपिकानुरोधेन सविकल्पकनिर्विकल्पकज्ञाने साधयित्वा सन्निकर्षान् वर्णयत।

2) सन्निकर्षान् न्यायबोधिनीदिशा प्रतिपादयत।

***

RKMVU/Int MA/San/12-17/D2014/SK-344

SK-344 - न्यायसिद्धान्तमुक्तावल्यां प्रत्यक्षखण्डः, महाभाष्ये पस्पशाह्निकं च

कालावधिः - **होराद्वयम्** **पूर्णाङ्काः** - 50

A) **नवसु अष्टौ समाधत्त। (मुक्तावली)** **1x8=8**

1) वायौ कति गुणाः भवन्ति, के च ते।
2) दिक्षु कति गुणाः भवन्ति, के च ते।
3) ईश्वरसाधकमनुमानं लिखन्तु।
4) नवीननये समाप्तिकारणं किम्, विघ्नध्वंसश्च कस्य फलमस्ति।
5) कारिकावलीमङ्गलं लिखन्तु।
6) अपरत्वं किम्, परत्वं च किम्।
7) सादृश्यस्य लक्षणं लिखन्तु।
8) द्रव्यस्य कानिचित् त्रीणि लक्षणानि लिखन्तु।
9) नवीनानां नये मङ्गलस्य फलं किमस्ति।

B) **षट्सु चतुरः समाधत्त। (मुक्तावली)** **3x4=12**

1) न्यायसिद्धान्तमुक्तावलीप्रथमद्वितीयमङ्गलश्लोकयोः व्याख्या कार्या।
2) पृथिव्यप्तेजसां साधर्म्यं किमिति यथाग्रन्थं लिखन्तु।
3) घटादीनां कपालादौ........समवायः प्रकीर्तितः, इति कारिकां विलिख्य तद्व्याख्या कार्या।
4) जनकम्प्रति पूर्ववृत्तितामपरिज्ञाय न यस्य गृह्यते, इत्यस्य व्याख्या कार्या।
5) गुरुणी द्वे रसवती, इत्यस्य व्याख्यां कृत्वा द्वयोर्नैमित्तिको द्रवः, इत्यस्य व्याख्यानं कुर्वन्तु।
6) गुणमात्रवृत्ति ज्ञेयमथाप्यसमवायिहेतुत्वम् इत्यस्याशयं विलिख्य आश्रितत्वं केषां साधर्म्यमिति लिखन्तु।

C) **द्वयोरेकं समाधत्त। (मुक्तावली)** **5x1=5**

1) द्रव्यादयः पञ्च भावा अनेके समवायिनः, इत्यस्याशयं लिखन्तु।

2) समवायसिद्धिः कथं भवतीति यथाग्रन्थं लिखन्तु।

D) **द्वयोरेकं समाधत्त। (मुक्तावली)** **10x1=10**

1) मङ्गलवादं यथाग्रन्थं विस्तरेण प्रतिपादयन्तु।

2) अन्यथासिद्धस्य सभेदं निरूपणं कुर्वन्तु।

E) **त्रिषु द्वयं समाधत्त। (महाभाष्यम्)** **1x2=2**

1) प्रथमवार्तिके शब्दार्थसम्बन्धे इत्यत्र का विभक्तिः, कः समासः, कश्च विग्रहः।

2) भ्राजो नाम कः।

3) कः शब्दः।

F) **द्वयोरेकं समाधत्त। (महाभाष्यम्)** **3x1=3**

1) यो वा इमाम्, सुदेवो असि, इति गौणप्रयोजनयोः व्याख्यानं कुर्वन्तु।

2) अस्त्यप्रयुक्तः, इति वार्तिकस्य व्याख्या कार्या।

G) **त्रिषु द्वयं समाधत्त। (महाभाष्यम्)** **5x2=10**

1) अथ गौरित्यत्र कः शब्दः।

2) लक्ष्यलक्षणे व्याकरणम् इत्यस्याशयं प्रतिपादयन्तु।

3) अथ सिद्धशब्दस्य कः पदार्थः।

***

RKMVU/Int MA/San/11-16/D2014/SK-345

SK–345 – न्यायसिद्धान्तमुक्तावल्याम् अनुमानखण्डशब्दखण्डौ

कालावधिः – होराद्वयम् **पूर्णाङ्काः** – 50

A) **द्वादशसु दश समाधत्त।** **1x10=10**

1) नवीननये आधुनिकसङ्केतिते शक्तिरस्ति नवेति।

2) ज्ञायमानपदस्य शाब्दबोधे कारणत्वस्वीकारे को दोषः।

3) गोत्वत्वं किमस्ति।

4) तात्पर्यं किं भवति।

5) आसत्तिः का।

6) पूर्वपक्षव्याप्तिलक्षणं लिखन्तु।

7) सिद्धान्तव्याप्तिलक्षणं लिखन्तु।

8) अनुपसंहारी कः, तस्योदाहरणं च किम्।

9) कर्मधारयसमासे नैयायिका लक्षणां स्वीकुर्वन्ति नवेति।

10) लक्षितलक्षणा का, तदुदाहरणं च किमस्ति।

11) किं नाम विवरणम्।

12) न्यायनये नीलादिपदानां कुत्र शक्तिः, कुत्र च लक्षणा।

B) **सप्तसु पञ्च समाधत्त।** **3x5=15**

1) रथो गच्छति इत्यादौ व्यापारे आश्रयत्वे वा लक्षणा इत्यस्याशयं लिखन्तु।

2) वाक्यशेषात्कथं शक्तिग्रहः इति यथाग्रन्थं प्रतिपादयन्तु।

3) साध्यवदन्यश्च साध्यवत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकभेदवान् बोध्यः, इतिग्रन्थतात्पर्यं लिखन्तु।

4) तत्पुरुषसमासे कुत्र लक्षणां स्वीकुर्वन्ति नैयायिका इति यथाग्रन्थं प्रतिपादयन्तु।

5) तत्र जातावेव शक्तिर्नतु व्यक्तौ, इतिमतमुपस्थाप्य शक्तिं विना व्यक्तिभानं कथमिति लिखन्तु।

6) सिद्धान्तव्याप्तिलक्षणे हेत्वधिकरणञ्च हेतुतावच्छेदकविशिष्टाधिकरणं वाच्यम् इति कथनस्य सार्थक्यं लिखन्तु।

7) साधारणहेत्वाभासस्य सोदाहरणं व्याख्या कार्या।

C) **पञ्चसु त्रीन् समाधत्त।** **5x3=15**

1) द्रव्यं गुणकर्मान्यत्वविशिष्टसत्वात्, इत्यत्र पूर्वपक्षव्याप्तिलक्षणस्य कथं नाव्याप्तिः, इति लिखन्तु।

2) योग्यतास्वरूपं प्रतिपाद्य शाब्दबोधं प्रति तज्ज्ञानस्य कारणत्वमस्ति नवेति लिखत।

3) सिद्धान्तव्याप्तिलक्षणे अनवच्छेदकत्वानुसरणस्य सार्थक्यं प्रतिपादयन्तु।

4) पूर्वपक्षव्याप्तिलक्षणस्य कुत्र कुत्र अव्याप्तिरस्तीति यथाग्रन्थं लिखन्तु।

5) लक्षणायाः सामान्यलक्षणं प्रतिपाद्य तत्र किं बीजमिति लिखन्तु।

D) **द्वयोरेकं समाधत्त।** **10x1=10**

1) बहुव्रीहिविषयकं द्वन्द्वविषयकं च नैयायिकमतं यथाग्रन्थं प्रतिपादयन्तु।

2) नैयायिकाभिमतपरामर्शस्वरूपं प्रतिपाद्य, परामर्शास्वीकर्तृमतमुपस्थाप्य खण्डयन्तु।

***

RKMVU/Int MA/San/14–19/D2014/SK–411

SK–411 – रघुवंशम्

कालावधिः – होराद्वयम् पूर्णाङ्काः – 50

A) **द्वादशसु यथेच्छं दश एकेन वाक्येन समाधत्त।** 1x10=10

1) रघुवंशम् इति पदं कुलपरकम् उत काव्यपरकम्।

2) दिलीपः किमर्थं बलिम् अग्रहीत्।

3) रघुकाव्यं सन्तः श्रोतुमर्हन्ति, कुतः।

4) दुदोह इत्यत्र कः धातुः। कश्च लकारः।

5) दिलीपः कुतः परिमेयपुरःसरोऽभवत्।

6) चित्राचन्द्रमसोरिव इति वदतः कालिदासस्य किंशास्त्रज्ञानं द्योतितं भवति।

7) मृगाः किमर्थम् उटजद्वारं रुरुधुः।

8) राज्यस्य सप्ताङ्गानि कानि।

9) ईतयः काः।

10) भावितात्मा इत्यत्र विग्रहः कथम्।

11) पूज्यपूजाव्यतिक्रमः किं करोति।

12) मुनिः कुतो नृपस्य वन्यां संविधां कल्पयामास।

B) **सप्तसु यथेच्छं पञ्चानां श्लोकानामन्वयार्थं लिखत।** 3x5=15

1) वैवस्वतो मनुर्नाम

2) दुदोह गां स यज्ञाय

3) अथाथर्वनिधेस्तस्य

4) सत्यामपि तपःसिद्धौ

5) क्वसूर्यप्रभवो वंशः

6) तस्मै सभ्याः सभार्याय

7) तं सन्तः श्रोतुमर्हन्ति

C) **पञ्चसु यथेच्छं श्लोकत्रयं व्याख्यात।** 5x3=15

1) वागर्थाविव सम्पृक्तौ

2) अनाकृष्टस्य विषयैः

3) विधेः सायन्तनस्यान्ते

4) वन्यवृत्तिरिमां शश्वत्

5) उपपन्नं ननु शिवम्

D) **द्वयोः यथेच्छम् अभीष्टमेकं विशदयत।** 10x1=10

1) रघुवंशीयानृपाणां गुणवर्णनं कुरुत।

2) सुरभिशापवृत्तान्तं निरूपयत।

***

RKMVU/Int MA/San/13–18/D2014/SK–413

SK–413 – अभिज्ञानशाकुन्तलम्

कालावधिः – होराद्वयम् पूर्णाङ्काः – 50

A) द्वादशसु दश एकेन वाक्येन समाधत्त। 1x10=10

1) हरिणः कुत उर्व्यां स्तोकं गच्छति।

2) कासां सर्वमपि मण्डनम्।

3) वयं कुतो हता इति राजा अवदत्।

4) गिरिनदीजलानि कीदृशानि इति विदूषकः कथयति।

5) अनतिक्रमणीयं सुहृद्वाक्यमिति कस्य वचनम्।

6) नृपाणाम् अक्षय्यं धनं किमित्याह राजा।

7) शकुन्तलासन्तापे किं कारणं सम्भावयति प्रियंवदा।

8) के द्वे प्रतिष्ठे नः कुलस्येति राजा अवदत्।

9) निर्वृतिशब्दस्य कोऽर्थः।

10) सुशिष्यपरिदत्तेव विद्या अशोचनीयासि मे सवृत्ता इत्यत्र कयोः उपमानोपमेयभावः।

11) आभरणविन्यासज्ञानशून्या अपि सखी कथं शकुन्तलामाभरणैः भूषयामास।

12) शकुन्तलाभर्तृगृहगमने वृक्षैः कथमनुज्ञा दत्ता।

B) सप्तसु पञ्च स्वल्पैः वाक्यैः समाधत्त। 3x5=15

1) अनसूयोक्तं शकुन्तलाजन्मवृत्तान्तं निरूपयत।

2) ऋषिकुमाराभ्यां राजा कथं वर्णितः।

3) कीदृश्यः कुमार्यो मनसिजमपि आबाधते इति कवेरभिप्रायः।

4) शकुन्तलायाः मदनलेखस्य तात्पर्यं निरूपयत।

5) अग्निशरणे कण्वेन श्रुतां छन्दोमयीं वाणीं विवृणुत।

6) नटीकृतं ग्रीष्मर्तुवर्णनं कुरुत।

7) शकुन्तलायाः अकाण्डे दर्भाङ्कुरक्षतत्वादिकं वर्णयत।

C) **पञ्चसु त्रीन् विवृणुत।** 5x3=15

1) वयं तत्त्वान्वेषात् मधुकर हताः त्वं खलु कृतीति नृपवचनं प्रपञ्चयत।

2) कालिदासस्य देशकालकृतिपरिचयं लिखत।

3) दुष्यन्तं प्रति सखीभ्यां कृतं शकुन्तलास्वीकारप्रार्थनं विवृणुत।

4) कण्वकृतं गृहिणीधर्मोपदेशं विस्तरेण व्याख्यात।

5) शकुन्तलायाः अनाघ्रातपुष्पत्वादिकं सप्रसङ्गं विशदयत।

D) **द्वयोः एकं प्रपञ्चयत।** 10x1=10

1) वने विदूषकसम्मुखे राजा शकुन्तलारूप–अनुरागादीन् कथं प्राकाशयत्। प्रपञ्चेन व्याख्यात।

2) आश्रमपदं त्यक्त्वा गच्छन्त्याः शकुन्तलायाः तदितरेषां च दुःखार्द्रमनोभावाः कविना कथमाविष्कृता।

***

RKMVU/Int MA/San/13-18/D2014/SK-441

SK-441 – साहित्यदर्पणः 1-3 परिच्छेदाः, वृत्तरत्नाकरश्च

कालावधिः – होराद्वयम् पूर्णाङ्काः – 50

A) द्वादशसु दश एकेन वाक्येन समाधत्त। 1x10=10

1) साहित्यपदनिर्वचनं कथम्।
2) किंसाधारण्यमाश्रित्य काव्यत्वमङ्गीक्रियते।
3) केन कारणेन साहित्यदर्पणग्रन्थस्य काव्यफलैरेव फलवत्त्वम्।
4) गुणाः कस्य धर्माः।
5) शून्यं वासगृहमित्यादिपद्ये को रसो भवति।
6) गौणी लक्षणा कथं निर्णीता।
7) अतिशयोक्तेः बीजभूता लक्षणा का।
8) अमी इन्द्राः इत्यत्र कः सम्बन्धः।
9) करुणरस आनन्दमय इत्यत्र किं प्रमाणम्।
10) कीदृशः स्थायिभावो रसः।
11) छन्दो वेदपरुषस्य किमङ्गम्।
12) युक्तपर इत्यत्र कथं विग्रहः।

B) सप्तसु पञ्च समाधत्त। 3x5=15

1) चतुर्वर्गफलप्राप्तिः इत्यादिकारिकां व्याख्यात।
2) अस्माच्छब्दादयमर्थो बोद्धव्य इति सङ्केतग्रहो बालस्य कथं सम्पद्यते।
3) महावाक्यलक्षणं विवृणुत।
4) पश्य निश्चल निष्पन्दा इत्यादिपद्ये केन वैशिष्ट्येन कीदृशो ध्वनिरिति निरूपयत।
5) विभावादीनामखण्डतया आस्वादने ग्रन्थोक्तं दृष्टान्तं निरूपयत।
6) वंशस्थं सलक्षणं सोदाहरणं मात्रादर्शनपूर्वकं दर्शयत।

7) द्रुतविलम्बितं सलक्षणं सोदाहरणं मात्रादर्शनपुरःसरं दर्शयत।

C) **पञ्चसु त्रीन् विवृणुत।** 5x3=15

1) प्रथमपरिच्छेदस्य अवलोकनं कुरुत।

2) विश्वनाथस्य काव्यलक्षणं सोदाहरणं निरूपयत।

3) गौर्वाहिक इतीह पूर्वपक्षं प्रतिपाद्य ग्रन्थकारसिद्धान्तं निरूपयत।

4) करुणादिषु आनन्दमयत्वम् उपपादयत।

5) विषमवृत्तलक्षणं निरूप्य मालिनीं सलक्षणं सोदाहरणं मात्राविन्यासपूर्वकं निरूपयत।

D) **द्वयोः एकं प्रपञ्चयत।** 10x1=10

1) मम्मटकाव्यलक्षणे अदोषौ सगुणौ इति विशेषणयोः आनर्थक्यं प्रकाशयत।

2) व्यञ्जनां सलक्षणं व्याख्याय लक्षणामूलकव्यञ्जनायाः स्वरूपं सोदाहरणं प्रदर्श्य बोद्धव्यवैशिष्ट्यं सोदाहरणं निरूपयत।

***

RKMVU/Int MA/San/14-19/D2014/SK-521

SK-521 - संस्कृतभाषाप्रवेशः

कालावधिः - होराद्वयम् पूर्णाङ्काः - 50

A) **त्रयो लेख्याः। सर्वे अनिवार्याः।** 4x3=12

1) नदी-शब्दस्य मातृ-शब्दस्य वा द्वितीयाचतुर्थीसप्तम्यन्तानि रूपाणि लिखत।

2) अस्मत्-सर्वनाम्नो युष्मत्-सर्वनाम्नो वा द्वितीयान्तानि सविकल्पं, पञ्चम्यन्तानि च रूपाणि लिखत।

3) ज्ञाधातोः सु-धातोर्वा परस्मैपदेषु लोटि रूपाणि लिखत।

B) **अष्टसु षण्णां सन्धिं कुरुत।** 0.5x6=3

1) देवी+इच्छति, 2) गता+इति, 3) दीर्घा+ऊर्मिः, 4) देव+औदार्यम्, 5) इति+एव

6) अतः+इह, 7) पृथिव्याः+आकारः, 8) भगवत्याः+गानम्

C) **अष्टसु षण्णां सन्धेः विच्छेदं कुरुत।** 0.5x6=3

1) जलाशयः, 2) मृदूच्चारणम्, 3) गणेशः, 4) अधुनैव, 5) अत्युग्रम्,

6) नन्वत्र, 7) अत एव, 8) शिशोराशा

D) **दशसु सप्तानां प्रयोगपरिवर्तनं कुरुत।** 1x7=7

1) इदानीं स तां कथं सेवते।

2) चन्द्रमाः शीतलम् प्रकाशम् ददाति।

3) ते चत्वारः ग्रन्थान् नयन्तु।

4) देवदत्तः यज्ञम् अनुतिष्ठतु।

5) धर्मात्मा याजकं धर्मं भाषते।

6) पाणिनिः कदा अष्टाध्यायी अरचयत्।

7) अस्माभिः भगवान् गङ्गायाः तटे प्रातः मन्दिरे अवन्द्यत

8) केनचन शिशुना कानिचन एकादश फलानि भक्षितानि।

9) फले तिष्ठतः।

10) यूयं चतुरः वेदान् अपठत।

E) **दशसु सप्त यथानिर्देशं समाधेयाः।** 1x7=7

1) उपाध्यायेन शिष्यः धर्मं भाषितः। (अस्मिन् वाक्ये प्रधानं कर्म किम्। उक्तम् अनुक्तं वा)

2) हरिणा रथेन फलानि गृहं नीतानि। (अस्मिन् वाक्ये प्रधानं कर्म किम्। उक्तम् अनुक्तं वा)

3) रावणेन बलात् सीता लङ्कां हृता। (अस्मिन् वाक्ये गौणं कर्म किम्। उक्तम् अनुक्तं वा)

4) कोऽपि कमपि कदापि कथमपि न तुदेत्। (कृत्यप्रत्ययप्रयोगं कुरुत।)

5) मर्त्यो मोक्षलाभाय आत्मानं शृणुयात्। (कृत्यप्रत्ययप्रयोगं कुरुत।)

6) भवती कदा मन्दिरं गच्छेत्। (कृत्यप्रत्ययप्रयोगं कुरुत।)

7) यदा कार्यालयः गतः तदा कार्यम् आरब्धवान् (भावसप्तमीप्रयोगं कुरुत।)

8) जिज्ञासुः उदन्तम् ज्ञातुम् वृत्तपत्रम् पठति। (तुमुनं त्यक्त्वा चतुर्थीप्रयोगं कुरुत)

9) केचित् शिशवः प्रातः स्नानाय नदीं गच्छन्ति। (समुचिते स्थाने तुमुन्प्रत्ययप्रयोगं कुरुत।)

10) महिलाः मत्स्यं क्रीणन्ति।तासां गृहाणि ग्रामे भवन्ति।(शतृप्रत्ययं प्रयुज्य वाक्यद्वयं योजयत)

F) **दशसु सप्त यथानिर्देशं समाधेयाः।** 1x7=7

1) यदा अयम् काव्यम् रचितवान् तदा असौ काव्यम् पठितवान् (भावसप्तमीप्रयोगं कुरुत।)

2) कृषकः सर्वाणि सस्यानि वप्तुम् क्षेत्रम् कर्षति। (तुमुनं त्यक्त्वा चतुर्थीप्रयोगं कुरुत)

3) वणिक् रत्नमूल्यम् अवगच्छति ततः रत्नं क्रीणाति। (ल्यप्प्रत्ययेन वाक्यद्वयस्य योगं कुरुत।)

4) अहं ग्रामम् अगच्छम्। (अत्र वाक्ये कर्तरि क्तप्रत्ययस्य प्रयोगं कुरुत।)

5) अमीभिः कृत्स्नं व्याकरणं पठितम्। (अत्र वाक्ये क्तवतुप्रत्ययस्य प्रयोगं कुरुत)

6) सीता पितरं वन्दते। (कर्तरि शानच्प्रत्ययप्रयोगं कुरुत)

7) भगिनी फलानि लभते। तामहं वदामि। (कर्तरि शानच्प्रत्ययप्रयोगम् एकवाक्यत्वं कुरुत)

8) मेधाविनो विद्यार्थिनो ग्रन्थान् लभन्ते। (कर्मणि शानच्प्रत्ययप्रयोगं कुरुत)

9) चौराः यदा धनं मुष्णान्ति तदा गृहे सर्वे स्वपन्ति। (शतृप्रत्ययं भावसप्तमीं च प्रयुङ्क्त।)

10) शिक्षकः यदा वदति तदा छात्राः श्रुत्वा लिखन्ति। (शतृप्रत्ययं भावसप्तमीं च प्रयुङ्क्त।)

G) **दशसु सप्तवाक्यानां प्रदत्तनिर्देशानुगुणं सुरगिरा अनुवादो विधेयः।** 1x7=7

1) Who are sitting on a chair away from the tree?

2) She asked him the time of the train. (use क्तवतु)

3) Some books are on the table near the chair.

4) Out of how many students you are the first

5) Women saw a temple (use क्तवतु)

6) He not only knows stories but also poetry. (use न केवलं –– अपि तु)

7) Don't go to the market now. (use मा)

8) Is he singing or weeping? (use उत)

9) He is sleeping like a dead. (use इव)

10) Don't eat food without bowing down to God (क्त्वाप्रत्ययं प्रयुङ्क्त)

H) **त्रिषु दौ समाधत्त।** 2x2=4

1) कारकनामबोधककारिकां लिखत।

2) अव्यादिशब्दानां वैशिष्ट्यबोधककारिकां लिखत।

3) विशेष्यविशेषणसम्बन्धबोधककारिकां लिखत।

***

RKMVU/Int MA/San/14-19/D2014/EN-611

EN-611 - English-1

Time: - 2 hrs Full Marks – 50

A) Read the passage below and then answer the questions which follow it. 10

Mr. Ruskin called books "King's Treasuries." What he meant was that as Kings keep money, gold, silver and precious stones, locked up in their treasure- houses, so there are great riches locked up in books; but the riches in books are not gold and silver, but wisdom and knowledge which are more precious than money. Kings keep their treasure houses locked up and keep the keys themselves; but anyone who likes can have the keys that will open the treasure houses of wisdom and knowledge. In the story "Ali Baba and the Forty Thieves," the only way to open the robber's cave, which was full of wealth, was the magic word, "Open Sesame." The magic word, or the key, that opens books, is reading: and anyone who can read can go in and take as much knowledge and wisdom as he can find.

a) What did Ruskin mean by " King's Treasuries" and why?
b) What is the difference between the key to the King's 'treasuries' and the key to the 'treasuries' of wisdom?
c) What kind of key was used in opening the robber's cave?
d) Do you notice any similarity between the keys?
e) Write a few lines on the book you have liked reading recently.

B) Write a letter to your friend about your inability to attend his Birthday party. 10

Or

Write a letter to your uncle describing a funny event that took place at the University.

C) Choose any five words and write their meanings. 5

Edifying, resentment, meticulous, sodden, celestial, veer, prominent

D) Make sentences using any five words. 5

Ignore, delight, obsessed, amuse, agitate, mendicant, scowl

E) Fill in the blanks with proper prepositions. 5x1

a) The river flows ____ the bridge.
b) I received his message ____ eight o'clock ___ the morning.
c) He has a passion ____ arguing.
d) I insisted ____ going.

F) Answer any three questions. (The Palace of Illusions) 5x3

1) Who was Dhai Ma? Describe her character.

2) What are the specialities of Draupadi's personality?

3) Write a brief note on Dhri's training and education.

4) Write about Draupadi's experience when she met the Queens.

***

RKMVU/Int MA/San/13-18/D2014/EN-613

EN-613 - English-3

Time: - 2 hrs Full Marks – 50

A) Read the passage below and then answer the questions which follow it. 10

The life story of the famous grammarian Vidyalankar is as old as the hills and yet it continues to inspire the young and the old learners all over India.

Vidyalankar kept failing his exams until one day he stood by a well and watched the women filling water into their pitchers and putting them on a rock. He noticed the rock had become smooth over a period of time. His face broke into a smile. "What billions of pitchers could do to a hard rock! Truly Amazing!"

A light-hearted Vidyalankar ran home to work towards his goal. Thanks to him we have wonderful grammar for our language!

Attitude is the way you look at your problems and work towards solving them. Have you heard the story of the three bricklayers? Each one of them was asked what he was doing. The first one answered gruffly, "I am laying bricks." The second man replied, "I am putting up a wall." The third man said enthusiastically and with pride, "I am building a cathedral."

Don't you think the third bricklayer had the right attitude? He looked at the bigger picture – his goal. He knew what he needed to do to achieve something big. He did it step and enjoyed every step he took. We must remember to do everything well, cross the hurdles and get to the top.

1) Why was Vidyalankar famous?
2) What did Vidyalankar see one day?
3) What is an Attitude? What is your personal opinion regarding attitude?
4) Write a brief note on the bricklayer's story.
5) According to you who had the right attitude?

B) Write an essay on 'A Rainy Night.' 10

Or

Write a letter to your friend about your inability to attend his Birthday party.

C) Choose any five words and write their meanings. 5

Augment, tremble, adorn, groan, compel, dreadful, hoax

D) Make sentences using any five words. 5

Congenial, engage, compel, evident, inevitable, mire, scribble

E) Fill in the blanks with appropriate words. 1x5

1) I insisted _______ going.

2) I am not jealous ________ his success.

3) He is prompt _______ carrying out orders.

4) Do the same ______ I do.

5) I know _______ you mean.

F) Answer any three Questions. (*The Final Problem by Arthur Conan Doyle & Mary by William Blake*) 3x5

1) Describe the falls of Reichenbach.

2) Write a brief note on Prof. Moriarty's character.

3) Who is Mary? Describe her beauty.

4) Write a note on the reaction of the villagers in the morning?

***

RKMVU/Int MA/San/12-17/D 2014/EN-615

EN-615 - English-5

Duration: 2 Hours Full Marks: 50

A) In each of the following sentences supply a verb in agreement with its subject: 1x5=5

1) The accountant and the cashier...........absent.

2) Much pains ....been taken.

3) The United States...........a modern navy.

4) The jury..........divided in the opinions.

5) Neither food nor water..........to be found there.

B) Turn into passive voice: 1x5=5

1) Someone has lit the fire.

2) The electric wires have been cut.

3) Will she tell us the truth.

4) I am doing my duty.

5) Shut the door.

C) Read the following passage and answer the following questions 2x5=10

My mother adjusted to the status of a widow. My father left her enough to live on comfortably. I gave her as much of my time as possible. With her consent, I closed down my father's shop and set up at the railway station. It was then that I began to develop new lines. I stocked old magazines and newspapers, and bought and sold schoolbooks. Of course my customers were not many, but the train brought in more and more school-going population, and the 10.30 local was full of young men going off to Albert Mission College, which had just been started at Malgudi. I liked to talk to people. I liked to hear people talk. I liked customers who would not open their mouths merely to put a plantain in, and would say something on any subject except the state of corps, price of commodities, and litigation. I am afraid, after my father's death, his

old friends wilted away and disappeared one by one, chiefly for want of an audience.

1) Why did Raju give much time to his mother ?

2) Where did Raju set up his new shop ?

3) How did Raju begin 'new lines' in his business ?

4) Who were Raju's customers ?

5) Why did the friends of Raju's father disappear ?

D) Answer any two of the following: 2x6=12

1) What is 'second childishness'? Describe 'second childishness' in your own words.

2) Who criticised Kamala Das for writing in English? Why did the poet ignore her womanliness?

3) Give reasons for Tarn Dutt's fondness for the Casuarina Tree.

E) Answer any one of the following: 1x8=8

1) Who were the two passengers in the railway compartment? How did the narrator of the story feel when his companion leave the compartment at Saharanpur?

2) Who entered the compartment after the departure of the girl? What did the narrator want to know from him? What was his reply?

F) Answer any one of the following 10x1=10

1) Write a letter to your friend inviting him to join a picnic on December 25,2014.

2) Write a letter to the Chairman of local municipality drawing his atttention to poor supply of drinking water to your area.

***

CA-625 - Natural Language Processing

Duration: 2 hours Full Marks-50

1. Answer any one **10x1=10**

a) Write an Algorithm to identify the root of a given word form using a PT.

b) Write a brief note on MM Structure.

2. Answer any two **5x2=10**

a) Write a brief note on Turing Test

b) How linguistics helps AI?

c) Create a paradigm table for the root hari (use wx notation).

3. Write brief note on any five of the following **2x5=10**

a) Deep Blue, b) Noun-noun modification, c) MA, d) AI Winter, e) PSG, f) Local Word Grouping.

4. Analyse the sentences and show the MM Structure diagramically in them. **2x10=20**

a) रेवा क्रीडितुं मालाम् आह्वयति।

b) रामः वनं गच्छति।

c) देवदत्तः वेदं पठति।

d) बटुः पक्त्वा ओदनं खादति।

e) बालकः चन्द्रम् आह्वयति।

f) माता स्नात्वा पूजयति।

g) मया ईश्वरः स्मर्यते।

h) धर्मेण अधर्मः हन्यते।

i) वैद्येन रोगी चिकित्स्यते।

j) जनैः तीर्थं गम्यते।

k) देवदत्तेन ओदनः न पच्यते।

***

ES-631 – Environmental Studies-1

Duration: 2 hours Full Marks: 50

1) Choose the most appropriate answer (any five) 1x5=5

a) Sustainable development takes care of the needs of – i) Present generation ii) Future generation iii) Both Present and Future generations.

b) The transfer of energy from the source in plants through a series of organisms by eating and being eaten constitute – i) Succession ii) Pioneer stage iii) Food chain.

c) Ozonosphere (Ozone layer) is located in – i) Lower Troposphere ii) Lower Stratosphere iii) Lower Mesosphere.

d) Forest cover in India is about – i) 12% ii) 22% iii) 32%

e) Vehicular exhaust gas does not contain – i) Carbon monoxide ii) CFCs iii) Nitrogen oxides.

f) Which of the following is a not a producer – i) Grass ii) Phytoplankton iii) Insect.

g) To produce electricity nuclear power plants generally use – i) Uranium-235 ii) Sulphur dioxide iii) Iodine-131.

2) Indicate True or False 1x5=5

a) Rann of Kachchh (Kutch) is famous for wild Ass.
b) The main constituent of biogas is methane.
c) Organic agriculture takes care of soil erosion problem.
d) The book 'Silent Spring' was written by Rachel Carson.
e) Smog is a mixture of smoke and fog.

3) Answer any two questions 2x2=4

a) What are the environmental problems associated with the big dams?

b) What is wind energy?

c) With example explain *ex-situ* conservation?

d) What are the structural aspects of an ecosystem?

4) Answer any three questions **4x3=12**

a) What are the different ways by which you can prevent unnecessary loss of electricity in your locality?

b) Write down the different measures by which you can prevent water pollution in rivers?

c) Suggest different methods by which air pollution can be reduced in Kolkata.

d) Discuss about deforestation and associated problems in your locality.

5) Answer any three questions **8x3=24**

a) Write down the contributions of any four environmental organisations and the contributions of any four persons who contributed significantly to protect the environment. 4+4

b) Define ecosystem? Write briefly about – food web, ecological pyramid, ecological succession and consumers in an ecosystem.
1+2+2+2+2

c) Explain the term 'hotspot' of biodiversity. Write an essay on control/ management of 'biodiversity loss.'
2+6

d) What are the disadvantages of using non-renewable sources of energy? What are the different applications of solar energy?
2+6

e) Write down the causes and harmful impacts of soil erosion. 4+4

***